

ARCHEOLOGIENOTA

SINT-NIKLAAS – VOSSEKOTSTRAAT 2017

BUREAUONDERZOEK

ERFPUNT – CEL ONDERZOEK

RAPPORTEN VAN ERFPUNT – CEL ONDERZOEK 37

OPDRACHTGEVER

Stad Sint-Niklaas, Grote Markt 1, 9100 Sint-Niklaas

PROJECT

Sint-Niklaas – Vossekotstraat

PROJECTCODE AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED
2017B376

UITVOERDER PROJECT

Erfpunt – cel Onderzoek

OE/ERK/Archeoloog/2016/00101

Regentiestraat 63

9100 Sint-Niklaas

AUTEURS

Thierry Van Neste, Marjolijn De Puydt

WETENSCHAPPELIJKE BEGELEIDING

Erfpunt – cel Beheer

© Erfpunt – cel Onderzoek, 2017

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van Erfpunt.

Erfpunt aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

ISSN 0778-3841

Erfpunt - cel Onderzoek

Regentiestraat 63

9100 Sint-Niklaas

Tel +32 (0)3 778 87 59

onderzoek@erfpunt.be

www.erfpunt.be

www.facebook.com/Erfpunt

<https://sketchfab.com/archeologischdienstwaasland>

1. BESCHRIJVING VAN DE UITGEVOERDE WERKEN

1.1. VERANTWOORDING

In de Vossekotstraat te Sint-Niklaas zal de stad Sint-Niklaas wegenis- en rioleringwerken uitvoeren. In het kader van de geplande werkzaamheden is een archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem (bureauonderzoek) verplicht.

Dit onderzoek werd uitgevoerd door de cel Onderzoek van Erfpunt. Het verslag van resultaten werd opgesteld door Thierry Van Neste en Marjolijn De Puydt.

1.2. ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

PROJECTCODE
2017B376

WETTELIJK DEPOT
ISSN 0778-3841

BETROKKEN ACTOREN
Erkende archeoloog: Erfpunt (OE/ERK/Archeoloog/2016/00101)

Veldwerkleider: Thierry Van Neste

Assistent-archeoloog: Marjolijn De Puydt

Wetenschappelijke advisering: Erfpunt – cel Beheer

NAAM OPDRACHTGEVER:
Stad Sint-Niklaas, Grote Markt 1, 9100 Sint-Niklaas

VINDPLAATSNAAM:
Sint-Niklaas – Vossekotstraat 2017 (SN VKS 17)

PROVINCIE:
Oost-Vlaanderen

GEMEENTE:
Sint-Niklaas

DEELGEMEENTE:
Sint-Niklaas

PLAATS:
Vossekotstraat

TOPONIEM:
Vossekotstraat, Derde Heiwijk

COÖRDINATEN (LAMBERT '72):
Noord: 207579,427500 m
Oost: 138564,353300 m
Zuid: 207103,091700 m
West: 137695,421800 m

KADASTRALE GEGEVENS:

Sint-Niklaas, Afdeling 6, Sectie A en B, openbaar domein

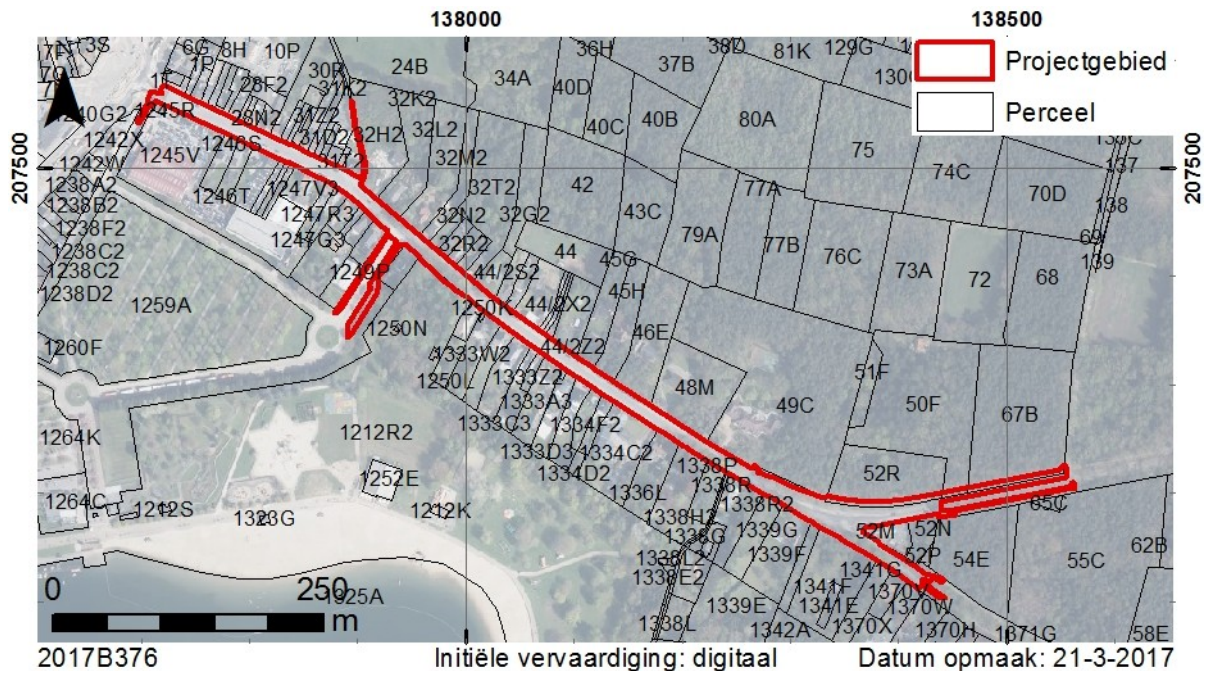

Fig. 1. Situering op het kadaster (GDI-Vlaanderen 2017a).

TOPOGRAFISCHE LIGGING:

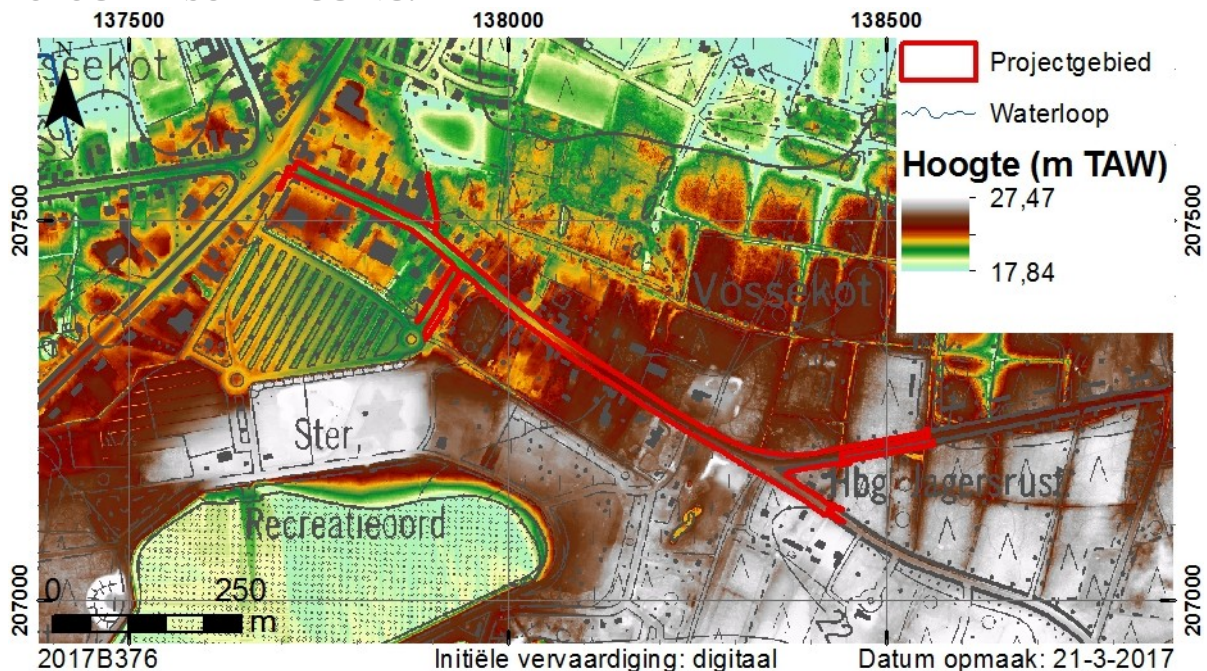

Fig. 2. Situering op de topografische kaart, het DHM II en de VHA (AGIV WMS; GDI-Vlaanderen 2016).

BEGINDATUM:

28 februari 2017

EINDDATUM:

5 april 2017

RELEVANTE TERMEN UIT DE INVENTARIS ONROEREND ERFGOED

Typologie: straten

Datering: late middeleeuwen (13de-15de eeuw), Onbepaald

Stijlen: niet van toepassing

Culturen: niet van toepassing

Materiaal: niet van toepassing

Soort: niet van toepassing

Gebeurtenis: bureauonderzoek

VERSTOORDE ZONES

Behalve door de verschillende fasen van aanleg van de wegenis, werd een deel van de huidige Vossekotstraat reeds verstoord door de aanleg van rioleringen. Over het algemeen gaat het over buizen met een diameter van 400 mm, in het oosten hebben deze echter een diameter van 800 mm.

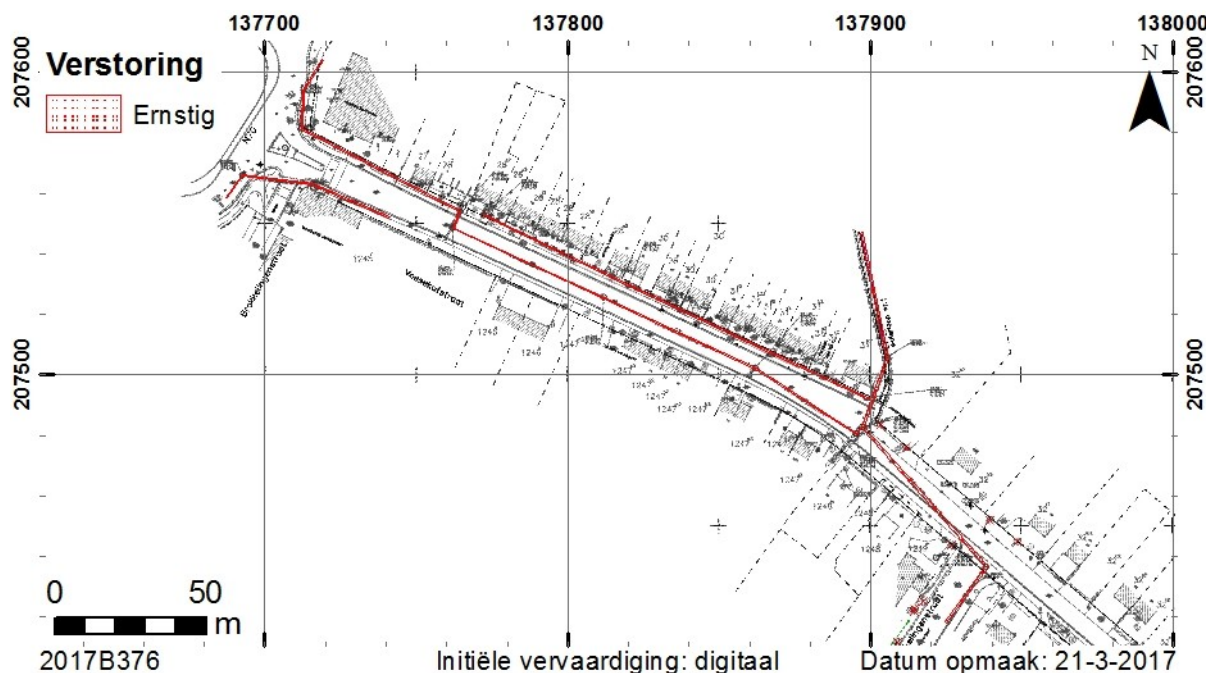

Fig. 3. Overzicht van de zones die verstoord werden door de aanleg van riolering.

In het oostelijke deel zijn aan de rand van de wegen meerdere grachten aanwezig die eveneens zorgden voor een ernstige verstoring.

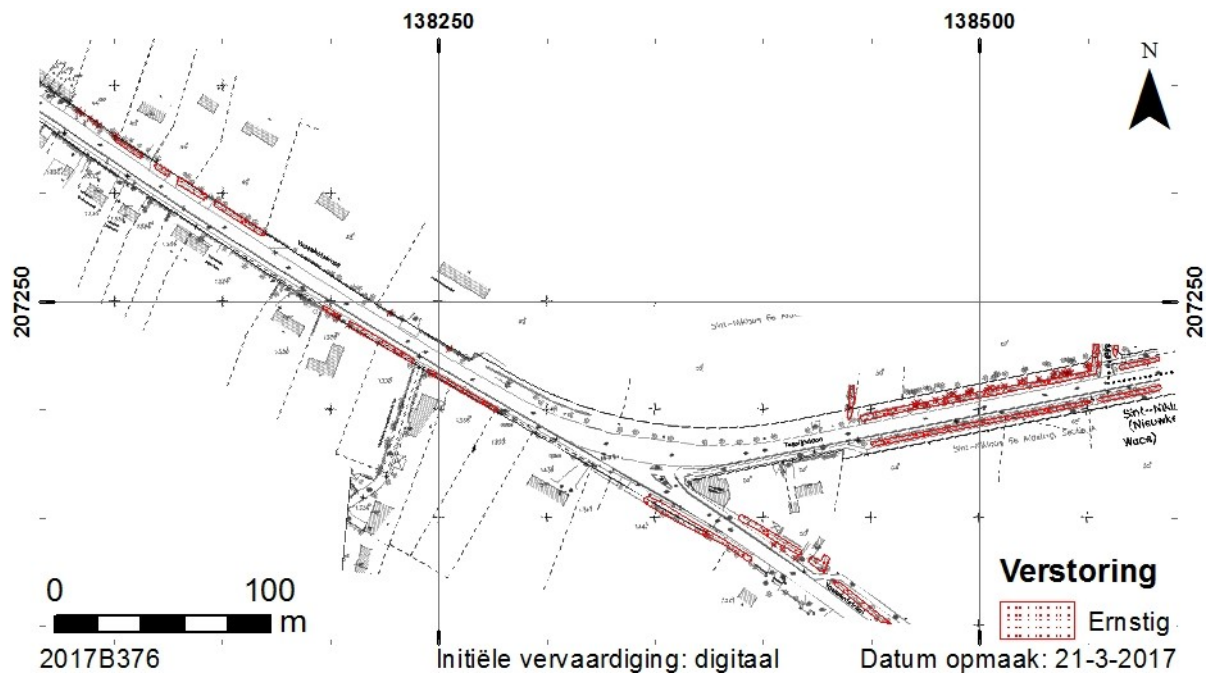

Fig. 4. Overzicht van de aanwezige grachten.

1.3. ARCHEOLOGISCHE VOORKENNIS

Binnen het projectgebied zijn er geen archeologische sites bekend. De zone ten zuiden van het projectgebied werd opgenomen op de GGA-kaart. Het huidige recreatiepark “de Ster” werd gebruikt als grondwinningsgebied voor de aanleg van de E17.

1.4. OMSCHRIJVING VAN DE ONDERZOEKSOPDRACHT

1.4.1. Vraagstelling

De totale oppervlakte van het projectgebied bedraagt 17987,04m², hierbij zal meer dan 1000 m² verstoord worden.

Artikel 5.4.1 van het decreet van 12 juli 2013 betreffende het onroerend erfgoed, gewijzigd bij het decreet van 4 april 2014 stelt dat het bij *aanvragen waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 1000 m² of meer beslaat en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 3000 m² of meer bedraagt en waarbij de percelen volledig gelegen zijn buiten archeologische zones, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones* verplicht is om een bekrachtigde archeologienota zoals vermeld in artikel 5.4.8 van datzelfde decreet toe te voegen aan een stedenbouwkundige vergunning met ingreep in de bodem.

Wanneer aangetoond kan worden dat:

1. met aantoonbare zekerheid geen archeologisch erfgoed aanwezig is op het onderzochte terrein, of;

2. de toekomstige werken met aantoonbare zekerheid geen verstoring zullen veroorzaken aan het eventueel aanwezige archeologische erfgoed, of;
3. verder onderzoek van het terrein in het kader van de toekomstige werken met aantoonbare zekerheid niet zou leiden tot nuttige kenniswinst;

mag de rapportering over het bureauonderzoek een beperkte samenstelling hebben.

In voorkomend geval kan gesteld worden dat voldaan wordt aan voorwaarde 3.

In het kader van het bureauonderzoek met beperkte samenstelling:

- Wordt het plangebied afgebakend en beschreven;
- Wordt een beschrijving gemaakt van de geplande werken waarvoor een stedenbouwkundige vergunning of verkavelingvergunning wordt aangevraagd, de uitvoeringswijze van deze werken en de potentiële impact ervan op het bodemarchief.

De resultaten van de analyses worden op plannen weergegeven. De resultaten van deze studies moeten toelaten een gemotiveerd advies te formuleren of er al dan niet verder archeologisch vooronderzoek moet uitgevoerd worden, inclusief de methodiek daarvoor.

1.4.2. Randvoorwaarden

Voor het bureauonderzoek werden geen randvoorwaarden voorzien.

1.4.3. Geplande werken en bodemingrepen

In de Vossekotstraat, tussen de kruising met de N70 en de kruising met de Tassijnstraat, inclusief het begin van de Tassijnstraat, zal de bestaande riolering vervangen worden door een nieuwe. Bij de nieuwe installatie zal het afvalwater en het hemelwater gescheiden afgevoerd worden. Na de rioleringswerken zal de straat heraangelegd worden.

In de Tassijnslaan zal slechts een deel van de baan opnieuw aangelegd worden. Het grootste deel van de werken betreft het herprofiëren van de bestaande grachten, alsook de aanleg van een fietspad aan de noordzijde van de weg. De kruising tussen de Vossekotstraat en de Tassijnslaan zal aangepast worden in die zin dat de nieuwe weg iets smaller wordt en de groene berm uitgebreid wordt.

Aan de rand van de Vossekotstraat wordt overal een fietsstrook voorzien. Aan de noordelijke rand ligt deze vanaf perceel 45G oostwaarts bovenop een bestaande gracht. Aan de zuidzijde is dit het geval vanaf perceel 1338H2.

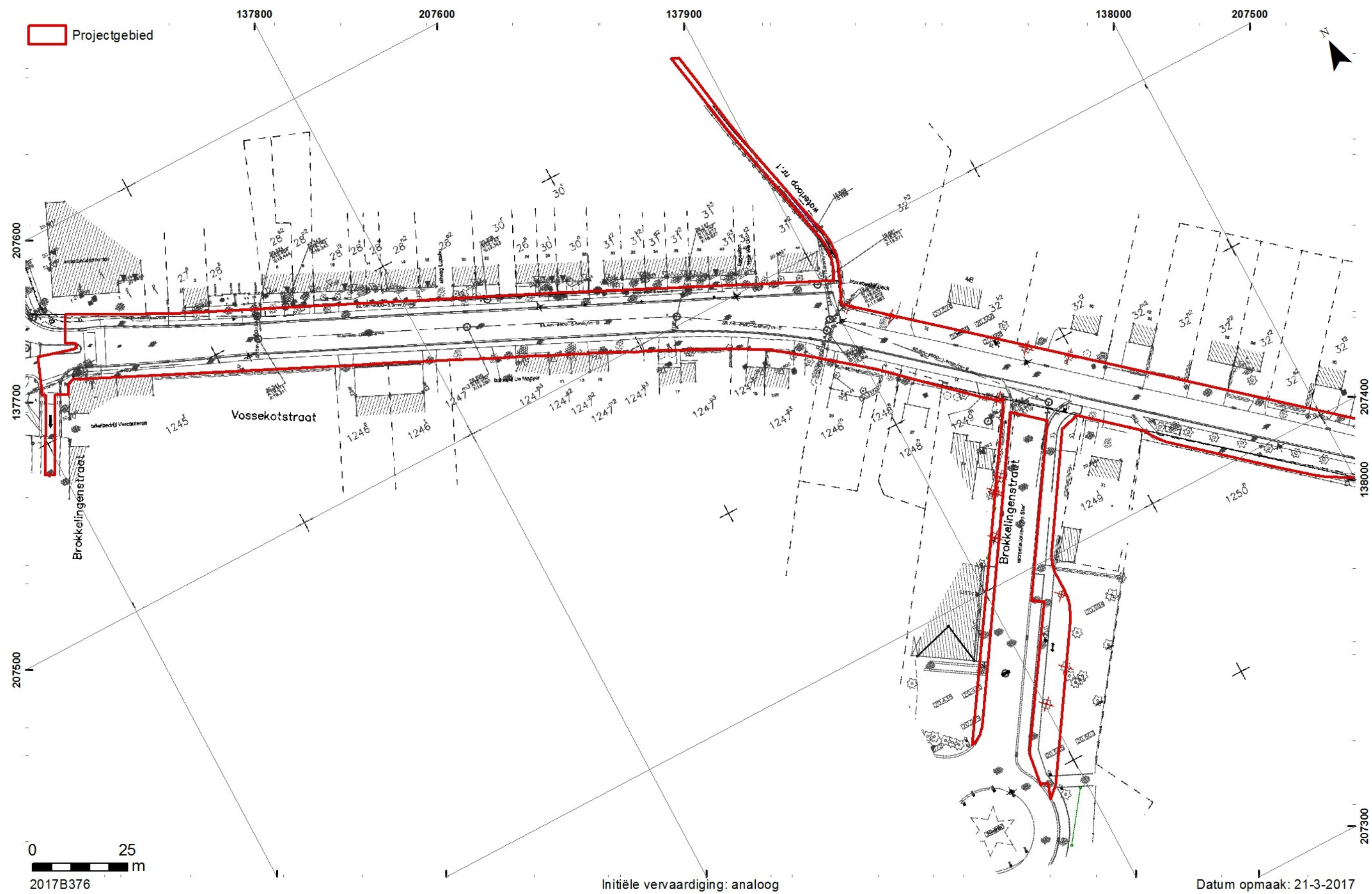

Fig. 5. Bestaande toestand (IRTAS).

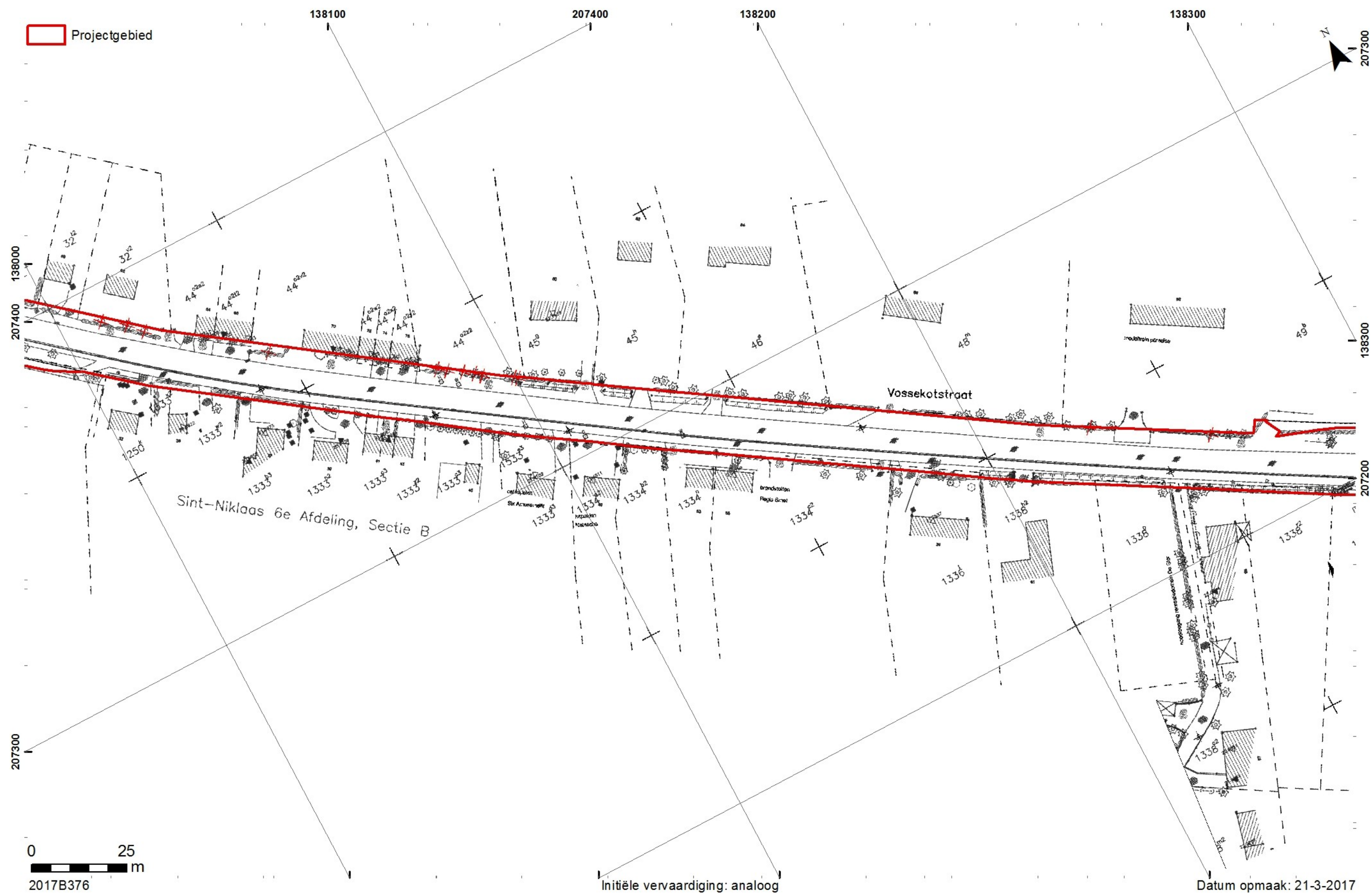

Fig. 6. Bestaande toestand (IRTAS).

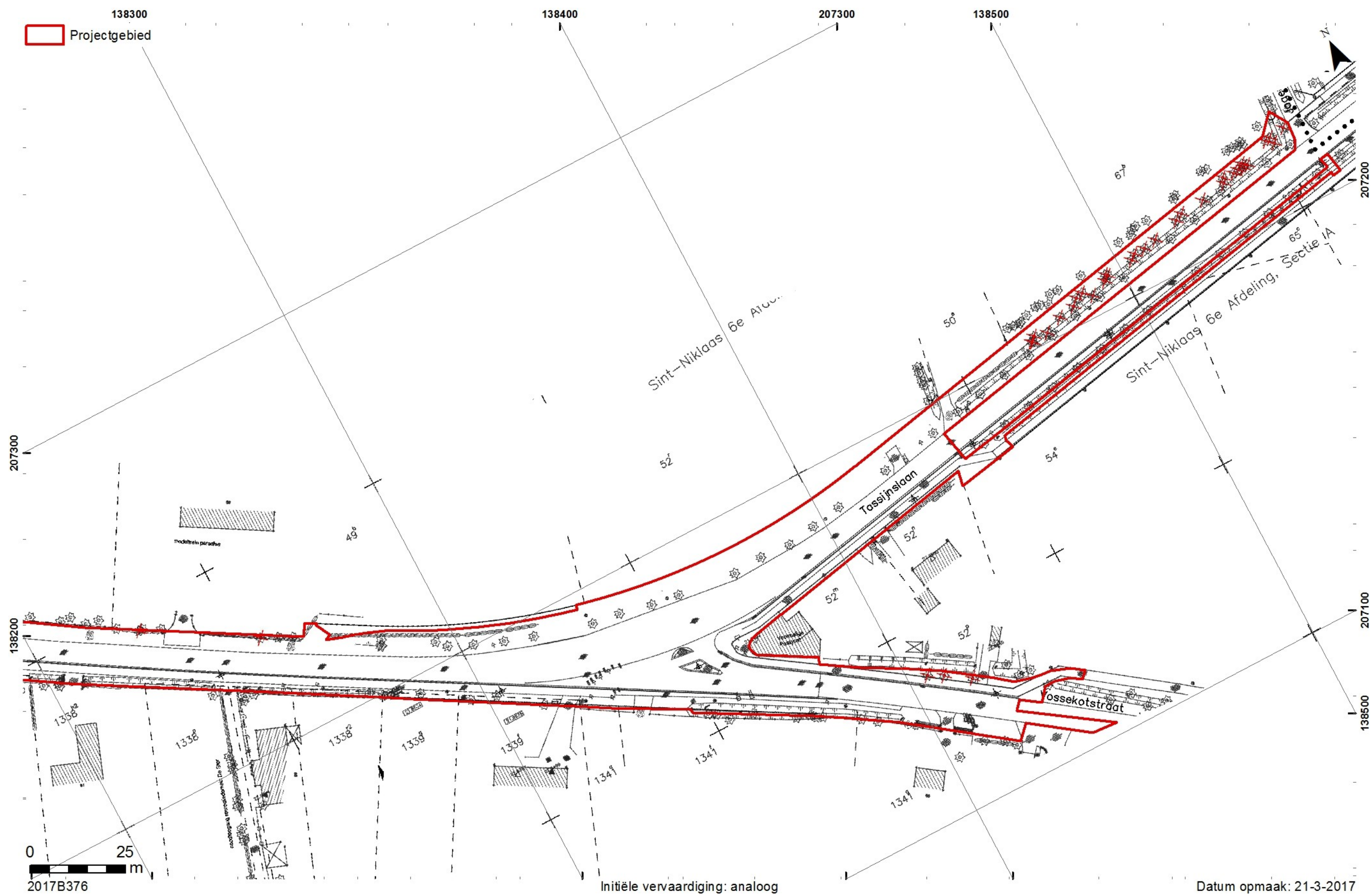

Fig. 7. Bestaande toestand (IRTAS).

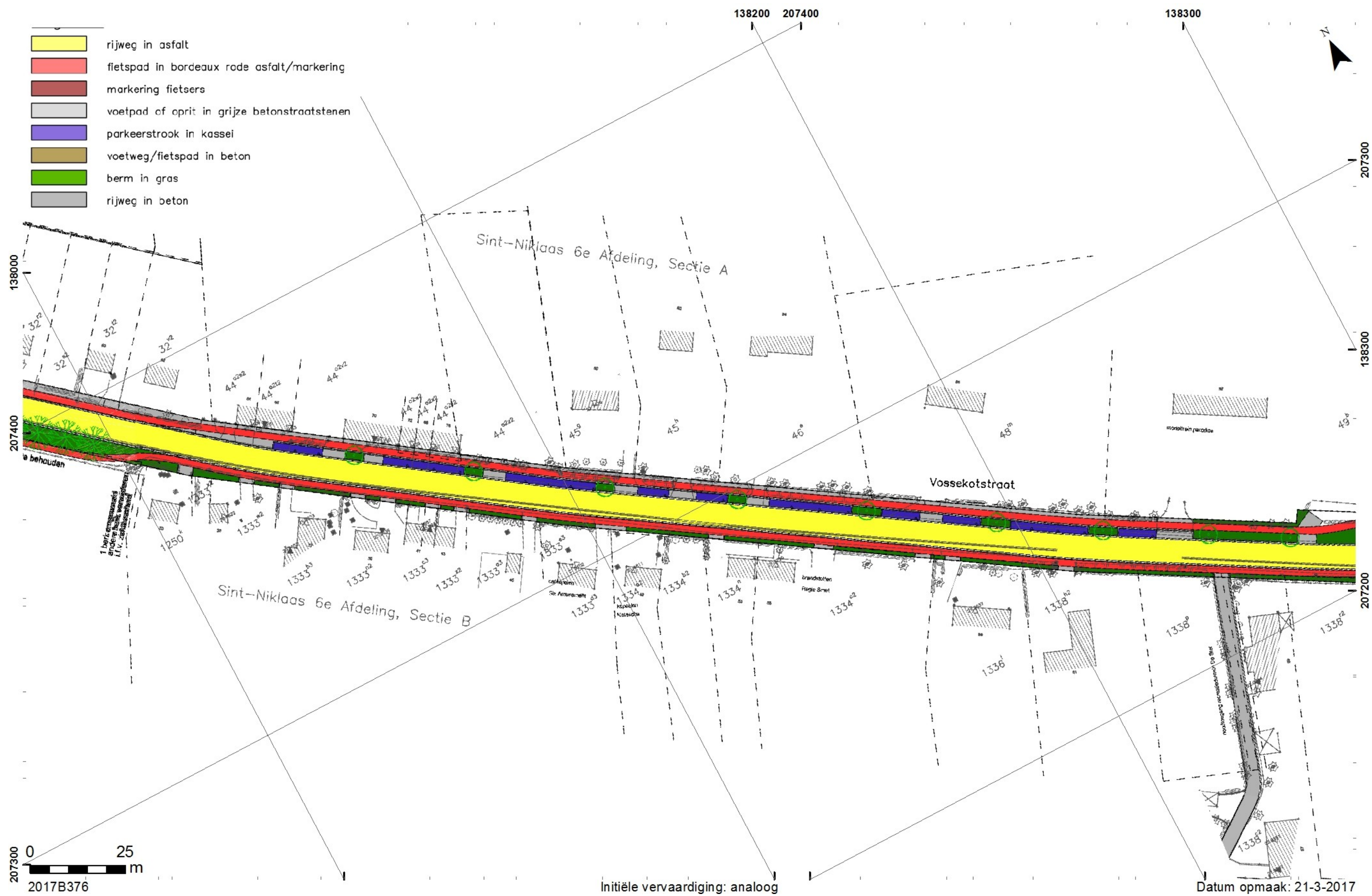

Fig. 9. Ontworpen toestand (IRTAS).

1.5. WERKWIJZE EN ONDERZOEKSSTRATEGIE

Voor het bureauonderzoek werd informatie verzameld aangaande de historische, landschappelijke en archeologische kennis van de ruime omgeving van het projectgebied. Voor de historische data werden verschillende literatuurbronnen geraadpleegd. Daarnaast werden verschillende historische kaarten gebruikt. Deze werden verkregen via de Web Map Service (WMS) voor ArcGIS van het Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen (AGIV), de “Erfgoedbank Waasland”¹ en het portaal “Cartesius”², een samenwerking tussen het Nationaal Geografisch Instituut, de Koninklijke Bibliotheek, het Rijksarchief en het Koninklijk Museum van Midden-Afrika. De verkregen kaarten werden indien nodig bewerkt, gegeorefereerd en gebruikt als laag in een GIS-omgeving. Ook de landschappelijke achtergrond van het projectgebied werd in GIS onderzocht. Hierbij werd gebruik gemaakt van gegevens die bekomen werden via de Web Map Service en de downloadcatalogus van het AGIV³. De archeologische gegevens werden hoofdzakelijk bekomen via de cel Beheer van Erfpunt. Daarnaast werden de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) en de desbetreffende onderzoeksrapporten geraadpleegd.

Op basis van de verkregen gegevens werd een inschatting gemaakt van het potentieel op kennisvermeerdering en de al dan niet te nemen maatregelen die hier het gevolg van zijn.

In de loop van dit onderzoek diende niet afgeweken te worden van de Code Goede Praktijk en werden geen externe specialisten geraadpleegd. Wetenschappelijke advisering werd verkregen bij de cel Beheer van Erfpunt.

Dit rapport schets het algemene kader van het onderzoek en bevat de neerslag van de onderzoeksresultaten. Een kopie ervan wordt in digitale vorm aangeleverd aan de Stad Sint-Niklaas, het agentschap Onroerend Erfgoed en Erfpunt – cel Beheer.

¹ <http://www.waaserfgoed.be>

² www.cartesius.be

³ <https://download.agiv.be/Catalogus>

2. MOTIVATIE VOOR NOTA MET BEPERKTE SAMENSTELLING

Het projectgebied is gelegen in een zone die getypeerd wordt door de aanwezigheid van een droge zandgrond. Het oostelijke deel (de Tassijnslaan) wordt gerekend tot de bosgebieden op de stuifzandrug Waasmunster, Belsele, Sint-Niklaas. De gronden op deze stuifzandrug behoren tot de meest schrale van het hele Waasland⁴. Dit wordt onder andere bevestigd door het feit dat de ruime omgeving de naam “Heywijck” kreeg in de middeleeuwen (vermeld in 1374 als tiende gelegen aan Heyde⁵). Dergelijke gronden waren erg onaantrekkelijk, de kans dat er archeologische sporen worden aangetroffen is dan ook uitermate beperkt.

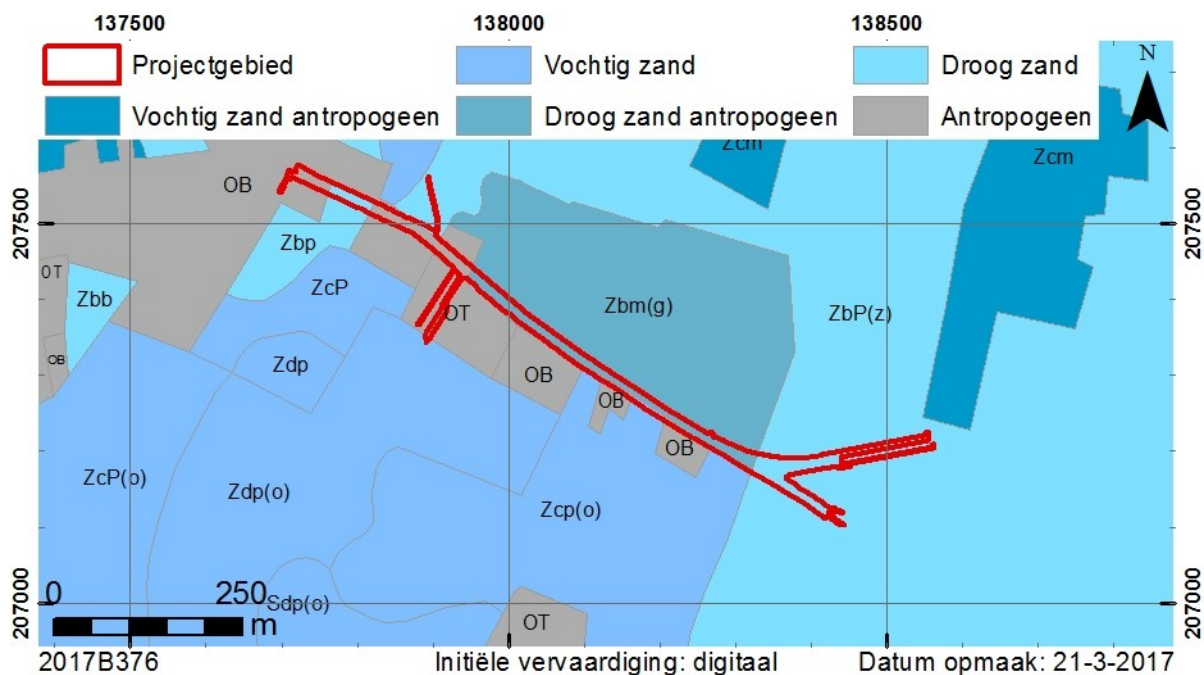

Fig. 11. Situering op de bodemkaart (GDI-Vlaanderen 2001).

De oorsprong van de Vossekotstraat gaat terug tot de stichting van Sint-Niklaas, waarbij ze een grens vormde van een tiendedeelte van de parochie⁶. Tot de gemeentefusie van 1976 vormde de Vossekotstraat de grens tussen Sint-Niklaas en Haasdonk.

⁴ Pers. comm. Jeroen Van Vaerenbergh, Erfpunt – cel Beheer.

⁵ Laevaert 1966, 188

⁶ Laevaert 1966, 25-26.

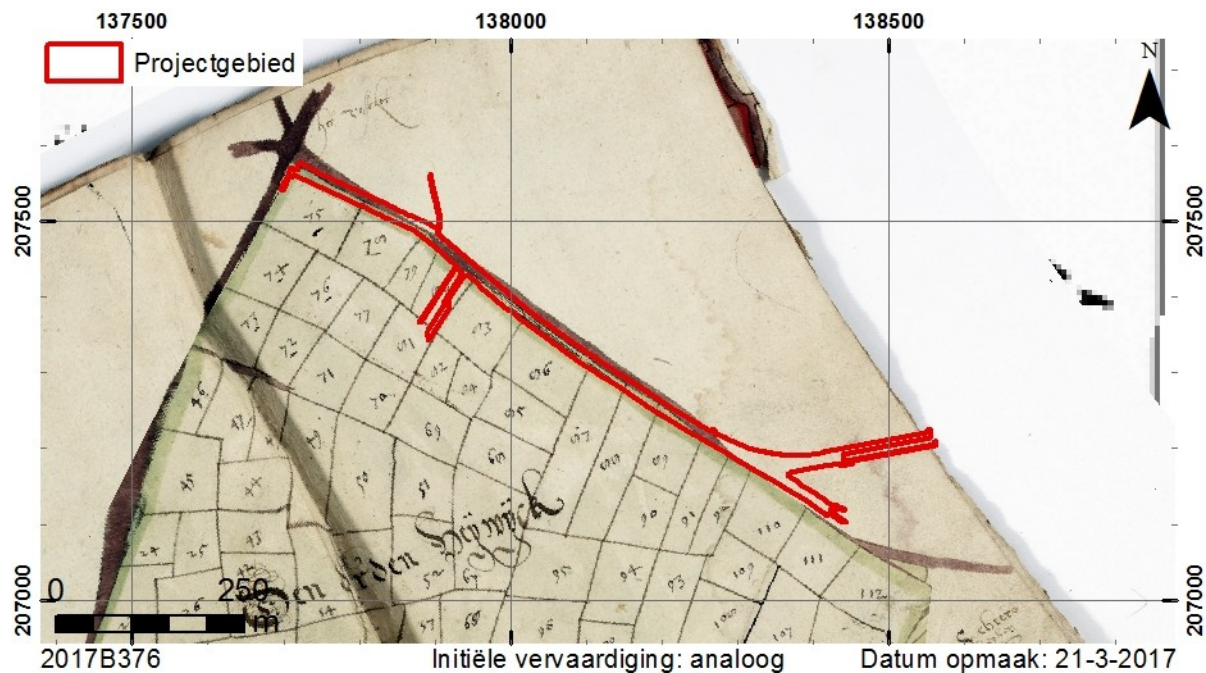

Fig. 12. Situering op de wijkkaart van de Derde Heywijck ([www.waaserfgoed.be/stadsarchief Sint-Niklaas](http://www.waaserfgoed.be/stadsarchief/Sint-Niklaas)).

Oorspronkelijk was de Vossekotstraat niet verbonden met de Tassijnslaan (fig. 13). De Vossekotstraat liep – en loopt nog steeds – rechtdoor. Pas in het midden van de 20ste eeuw werd de Tassijnslaan doorgetrokken tot aan de Vossekotstraat (fig. 15).

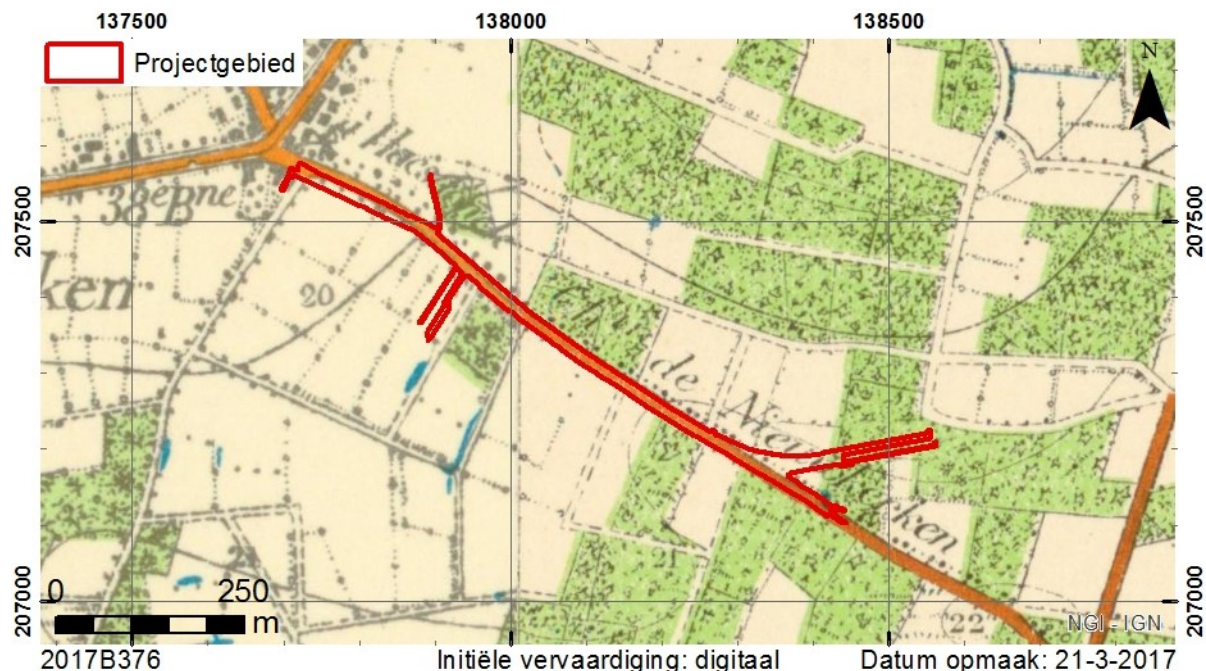

Fig. 13. Situering op de topografische kaart van 1939 (NGI - ArcGIS online).

In 1850 diende de gemeente Temse een aanvraag in om verbeteringswerken uit te voeren aan de Vossekotstraat. Dit werd door de Sint-Niklaas en Haasdonk toegestaan, mits Temse de volledige kost van het onderhoud (ook in de toekomst) op zich zou nemen. In 1893 was de

Vossekotstraat opnieuw aan herstel toe, aangezien het water op de straat bleef staan en niet afvloeide naar de grachten. Deze herstellingswerken gaven aanleiding tot discussie tussen de drie gemeenten omtrent de kosten ervan. Uiteindelijk werd het octrooi uit 1850 opgegeven en werd beslist dat Sint-Niklaas en Haasdonk elk 1/5 van de kosten op zich zouden nemen en Temse het resterende deel zou bekostigen. Deze regeling werd ook aangehouden bij herstellingswerken in 1909/1910. Voor het beheer van de straat werd een aparte commissie opgericht. De werken bleven geruime tijd aanslepen. In de periode 1911/1912 werden enkele bomen aan de weg geveld, maar werden de boomputten niet gevuld. De vermelding dat “... *die toestand gevaarlijk schijnt voor het verkeer en om ongevallen te vermijden, ...*” kan aangenomen worden dat deze boomputten ter hoogte van de toenmalige baan lagen.

Omwille van de blijvende onmin tussen de drie gemeenten werd ook de provincie aangeschreven. Deze benoemde de Vossekotstraat in 1919 tot “baan van groot verkeer”, waardoor de gemeenten aanspraak konden maken op een subsidie vanwege de provincie. Van deze mogelijkheid werd gebruik gemaakt bij herhaalde herstellingswerken tussen 1919 en 1923. Op de dwarsprofielen die bij de aanbesteding zaten, blijkt duidelijk dat de straat in het begin van de 20ste eeuw begrensd werd door grachten (fig. 14).

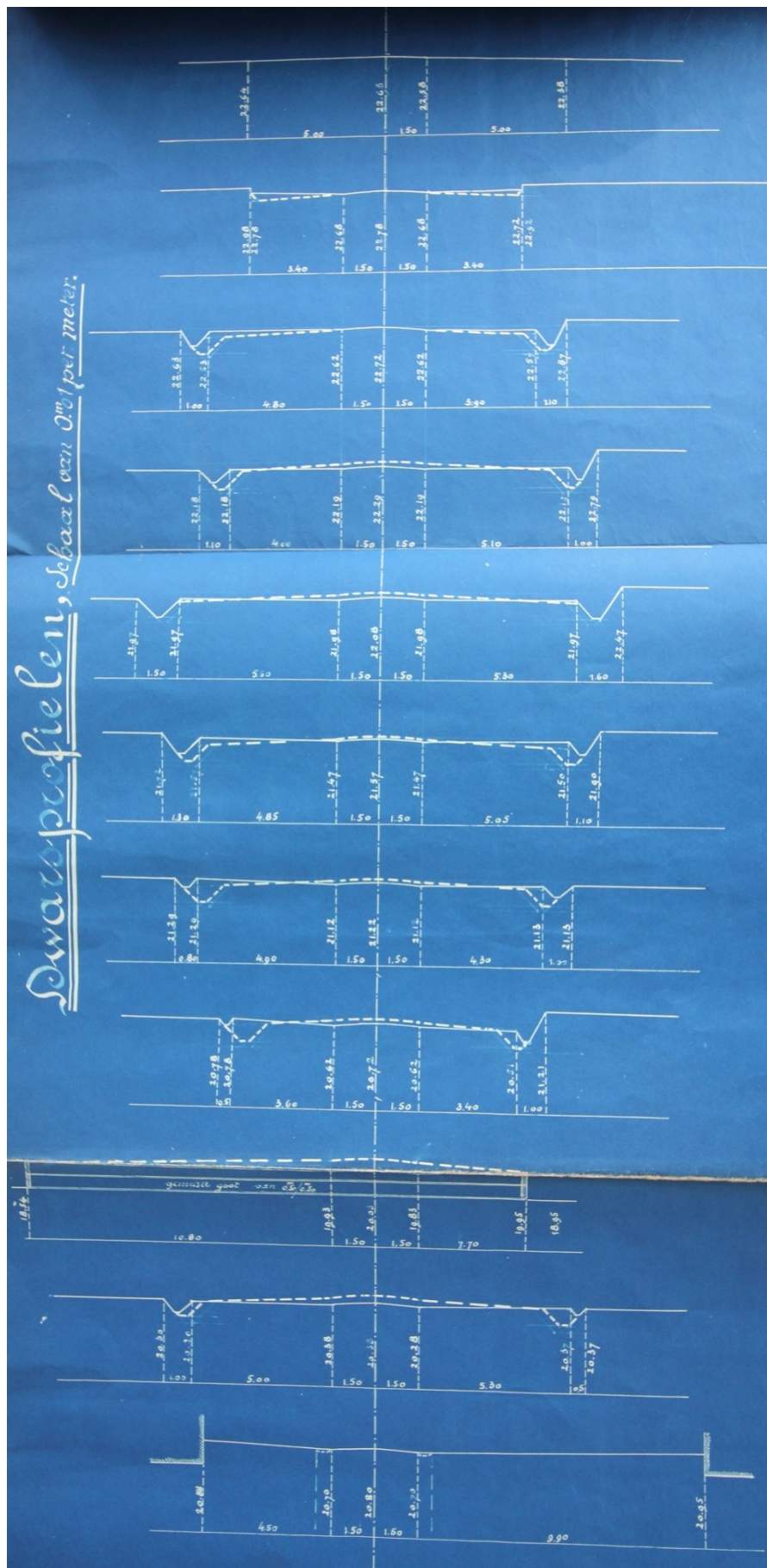

Fig. 14. Dwarsprofielen uit de aanbesteding van 1919 (stadsarchief Sint-Niklaas, dossier 3402).

In de jaren 1926/1927 dienden opnieuw onderhoudswerken uitgevoerd te worden aan de straat. Hierbij werden ook afwateringsbuizen aangelegd onder de *mennegaten* (doorgang naar weiland over een beek) in de straat. Bij de werken diende de aannemer de straat *“behoorlijk te effenen en te verlagen naar den kant der gracht derwijze dat de afwatering gemakkelijk kan geschieden”* en *“den gracht te graven op voldoende breedte en diepte (1.00 m), indien er geenen gracht bestaat den zijweg behoorlijk effenen, ophoogen of verlagen volgens noodzakelijkheid.”*⁷

Ook in de jaren 1928/1929 tot 1936 werden verscheidene onderhoudswerken uitgevoerd.

In 1939 werd een vliegveld aangelegd dat tijdens de tweede wereldoorlog door de Duitse bezetter gebruikt en uitgebouwd werd (fig. 15). Na de oorlog diende de Vossekotstraat opnieuw hersteld te worden vanwege oorlogsschade. Vanaf de N70 werd de baan over een lengte van 230 m hersteld door gebruik te maken van zowel nieuwe als oude kasseien. Centraal moest een strook van 6 m in nieuwe kasseien gelegd te worden, aan de zijkanen werd een breedte van 1 m opgevuld met oude kasseien. Hierna, tot de aansluiting met de Tassijnslaan werden enkel nieuwe kasseien gebruikt. Zowel het oud als het nieuw kasseiwerk moest *“gelegd worden in een voorafgaandelijke gemaakte bedding van 25 cm diepte, d.w.z. dat de bodem van de kofferling 25 cm. onder het te verwezenlijken kasseioppervlak zal moeten aangelegd zijn. De tonrondte van de koffer zal 10 cm. bedragen.”*⁸

⁷ Stadsarchief Sint-Niklaas, dossier 3402.

⁸ Stadsarchief Sint-Niklaas, dossier 5948.

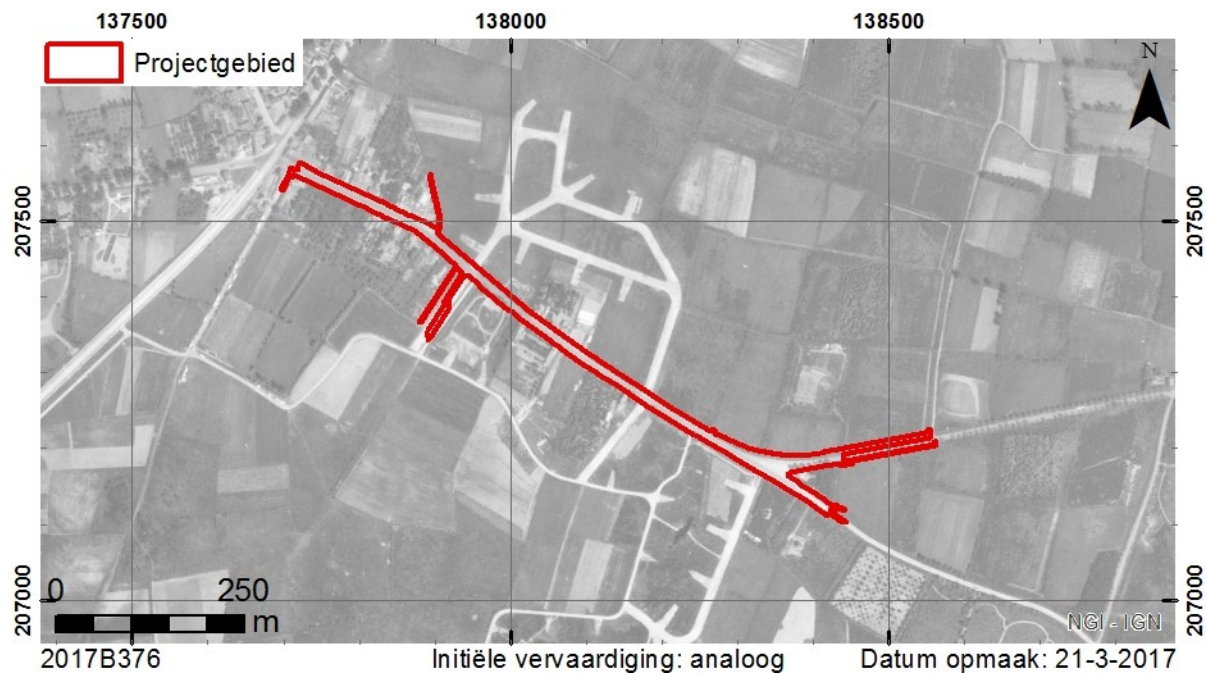

Fig. 15. Situering op een luchtfoto uit de periode 1947-1954 (NGI - ArcGIS online).

De zone ten zuiden van het projectgebied werd in de loop van de jaren '60 ontgonnen voor de aanleg van de huidige E17. Dit gebied is momenteel in gebruik als provinciaal recreatiedomein en is opgenomen als gebied waar geen archeologie te verwachten valt.

In 2001 werd in de Vossekotstraat een fietspad aangelegd door het stadsbestuur van Sint-Niklaas (dossier 2001/354), dit werd in 2007 verbreedt (dossier 2007/489). In datzelfde jaar werd een bushalte aangelegd en werd het trottoir verlegd (dossier 2007/403).

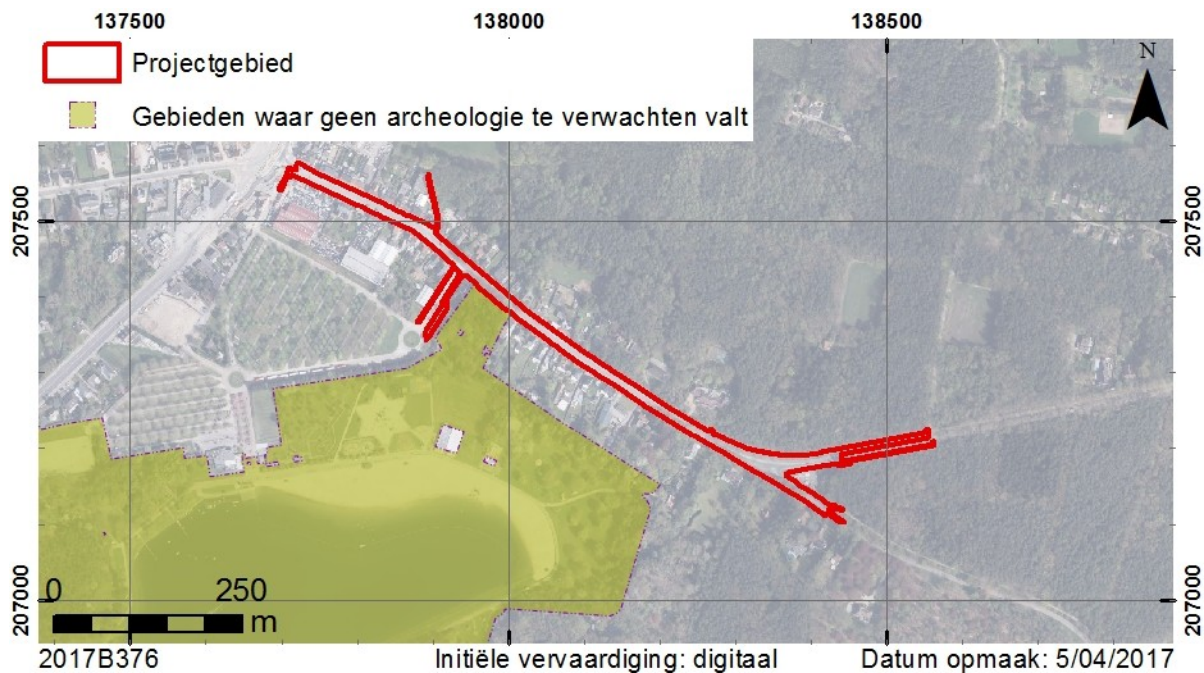

Fig. 16. Situering op de CAI (GDI-Vlaanderen 2017b).

Archeologische opvolging van wegenwerken of archeologisch onderzoek van bestaande wegtrajecten binnen het Waasland heeft in het verleden slechts in uitzonderlijke omstandigheden archeologisch relevante informatie opgeleverd. Archeologische informatie bij wegenwerken werd in het Waasland enkel verkregen wanneer de geplande werken aansloten op een historisch monument. Aangezien de Vossekotstraat aan de grens tussen Sint-Niklaas en Haasdonk gelegen was en er geen historische bebouwing gekend is in de onmiddellijke omgeving is de kans dat verder onderzoek relevante archeologische kenniswinst aangaande de weg zou opleveren dermate klein dat de kostprijs van een vervolgonderzoek niet zou opwegen tegen de beperkte kenniswinst die dergelijk onderzoek zou opleveren.⁹

De beperkte omvang van het resterende deel van het projectgebied in de Tassijnslaan, samen met de ligging op erg schrale gronden, zorgt ervoor dat verder onderzoek van dit deel geen relevante kenniswinst zal opleveren.

3. DATERING EN INTERPRETATIE VAN HET ONDERZOCHE GEBIED

Volgens Louis Laevaert zou de oorsprong van de Vossekotstraat teruggaan tot voor de stichting van Sint-Niklaas. Hierbij zou deze een grens gevormd hebben van een tiendedeelte van de parochie.¹⁰ De straat verkeerde in het begin van de 20ste eeuw vrijwel

⁹ Pers. comm. Jeroen Van Vaerenbergh, Erfpunt – cel Beheer.

¹⁰ Laevaert 1966, 25-26.

continu in een slechte staat en werd verscheidene malen hersteld. De verbinding met de Tassijnslaan werd aangelegd in het midden van de 20ste eeuw.

4. VERWACHTING TEN AANZIEN VAN ARCHEOLOGISCH ERFGOED

Het projectgebied bevindt zich in een zone die gekend is om zijn schrale gronden. Deze waren in het verleden weinig aantrekkelijk om in gebruik te nemen, de omgeving bleef dan ook tot ver in de 19de/20ste eeuw enkel in gebruik als landbouwgrond. De herkomst van de Vossekotstraat gaat zeer waarschijnlijk terug tot de stichting van Sint-Niklaas. De straat vormde tot de hertekening van de gemeentegrenzen in 1976 de grens tussen Sint-Niklaas en Haasdonk. Gezien de beperkte breedte van de geplande werken, de weinig aantrekkelijke bodemgesteldheid en het lange gebruik als weg is het uiterst onwaarschijnlijk dat verder onderzoek nuttige kenniswinst kan opleveren.

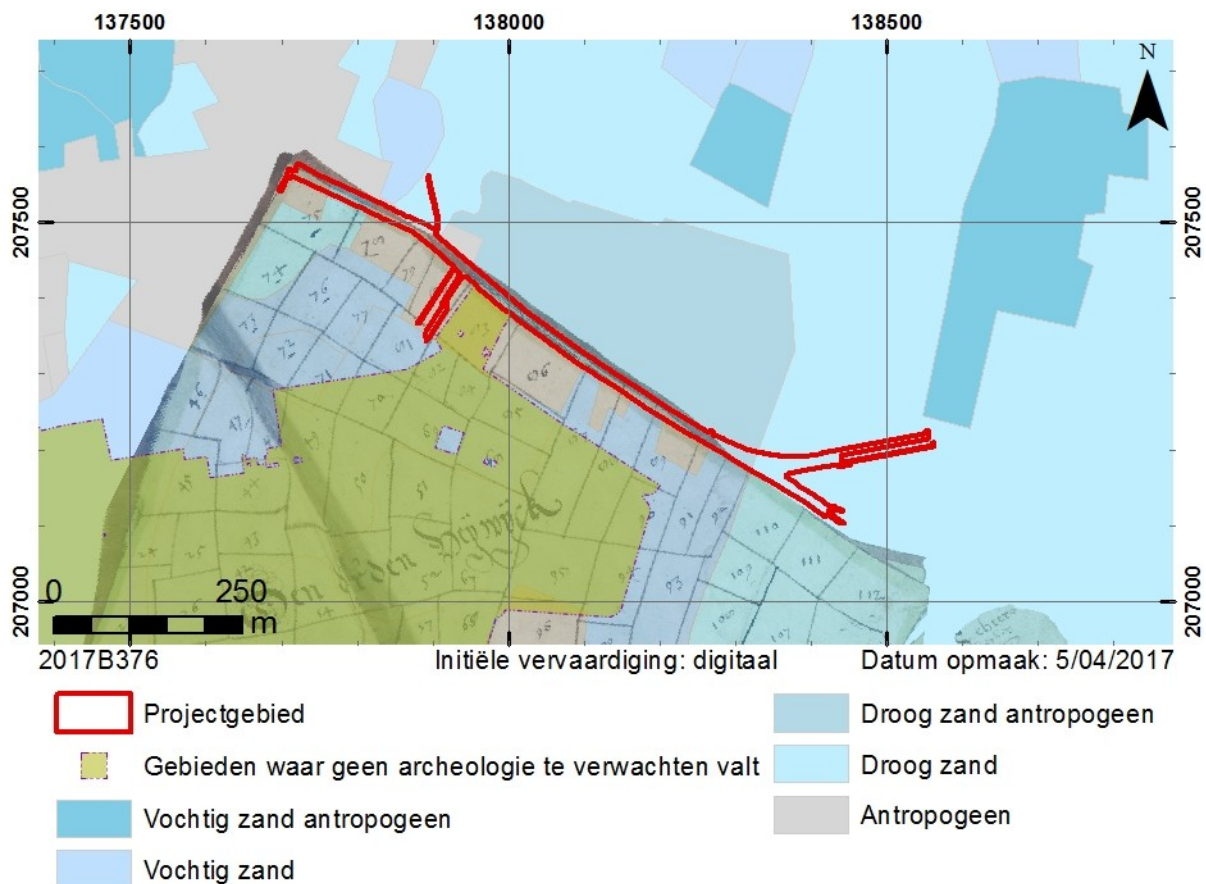

Fig. 17. Synthesekaart.

5. SAMENVATTING

De stad Sint-Niklaas wil wegen- en rioleringswerken uitvoeren aan de Vossekotstraat te Sint-Niklaas. Momenteel is enkel een riolering aanwezig in het westelijke deel van de Vossekotstraat. Deze zal opgebroken worden en over de gehele lengte van het projectgebied zal een gescheiden riolering aangelegd worden. Na de rioleringwerken zal ook het wegdek opnieuw aangelegd worden, waarbij een fietsstrook en deels gescheiden fietspad aangelegd zal worden.

Gezien de omvang van de werken is de opmaak van een archeologienota verplicht. Deze kan echter in beperkte vorm opgesteld worden, aangezien een eventuele archeologische opvolging van de werken geen reële kenniswinst zou opleveren. Archeologisch onderzoek naar aanleiding van wegenwerken in het Waasland heeft reeds meermaals aangetoond dat eventueel aangetroffen sporen bij dergelijk onderzoek moeilijk tot niet te duiden zijn omwille van het beperkte ruimtelijke inzicht dat verkregen kan worden. Na raadpleging van de cel Beheer van Erfpunt kan dan ook besloten worden dat in het kader van de huidige vergunning geen maatregelen genomen moeten worden aangaande archeologisch erfgoed.

6. BIBLIOGRAFIE

6.1. GERAADPLEEGDE LITERATUUR

LAEVAERT L. 1966: *Stad Sint-Niklaas: bijdrage tot de geschiedenis van de wijken, straten, pleinen, huizen en markt*, Antwerpen.

STADSARCHIEF SINT-NIKLAAS 2017: *dossier 3402*, Sint-Niklaas

STADSARCHIEF SINT-NIKLAAS 2017: *dossier 5880*, Sint-Niklaas

STADSARCHIEF SINT-NIKLAAS 2017: *dossier 5942*, Sint-Niklaas

STADSARCHIEF SINT-NIKLAAS 2017: *dossier 5948*, Sint-Niklaas

6.2. CARTOGRAFISCHE EN ICONOGRAFISCHE BRONNEN

GDI- VLAANDEREN 2001: *Vectoriële versie van de bodemkaart* [shapefile]

GDI-VLAANDEREN 2016: *DHM II, raster, 1 m.*

GDI-VLAANDEREN 2017a: *GRB Administratief perceel* [shapefile]

GDI-VLAANDEREN 2017b: *Centrale Archeologische Inventaris.*

SEMEELEN J. 1638-1696: *Kaartboek Sint-Niklaas, met wijkkarten, 1696*, <http://www.waaserfgoed.be/erfgoed/25753-kaartboek-sint-niklaas-met-wijkkarten-1696>, verkregen via het Stadsarchief Sint-Niklaas.

NGI 1939: *Topografische kaart van België*, verkregen via ArcGIS online

NGI 1947-1954: *ortho_default_3857_1947-1954*, verkregen via ArcGIS online

7. BIJLAGEN

- Lijst van plannen, kaarten en plattegronden
- Privacy-fiche
- Programma van maatregelen